

Võimu ja vaimu dialoog

Raivo Juurak
ajakirja Haridus toimetaja

Juba pikka aega on Riigikogu liikmed ja haridusministeeriumi töötajad osalenud ajakirja Haridus ja Õpetajate Lehe meililisti aruteludes. See on parandanud arutelude kvaliteeti ning vähendanud barjääri "võimu ja vaimu" vahel.

Suure tööpinge tõttu on õpetajail keeruline Riigikogu ja haridusministeeriumi töötajatega sageli kohtuda, et üheskoos haridusega seonduvat arutada. Selle võimaluse annab meililist. Listi ei pea kella pealt kohale jõudma – loed ja kirjutad siis, kui selleks aega on. Õpetajate Lehe ja ajakirja Haridus listi liikmed (listi aadressid: <http://lists.ut.ee:8888/www/info/ajakiri.haridus>, <http://lists.ut.ee:8888/www/info/opleht>) teevad seda enamasti siis, kui tunniplaanis on auk. Suur osa listikirju saadetakse hilistel õhtutundidel. Elav mõttevahetus käib ka puhkepäevadel ja pühade ajal. Erandiks ei ole olnud isegi vana-aastaõhtu. Möödunud aasta 31. detsembril pidas Ülo Vooglaid listi liikmetega elegantset väitlust haridusparadigmade teemal kuni kella üheksani õhtul – perekondlikku pidulauda istumiseni.

Kõnealusesse listi saabub pidevalt kirju Hiiu- ja Saaremaalt, Võrust, Pukast, Sõmerpalust, Põltsamaalt ja muudest "kaugetest paikadest". Lugejaid on Ruhnus, Pranglil ja Vormsil, aga ka Dublinis, Princetonis, Oulus, Helsingis ja Peterburis.

Kokku võttes pakub infotehnoloogia areng uusi võimalusi ja haridusrahvas kasutab neid. Õpetajate Lehe ja Hariduse listil on kokku üle 750 liikme (1. nov 2003). Kolme ja poole aasta jooksul on nad omavahel vahetanud rohkem kui 15 000 (!) kirja. Ministeeriumist on saadetud meililistile üle 300 kommentaari ja selgituse, Riigikogust ligikaudu 500, ülejäänud 14 200 kirja on tulnud õpetajatelt, koolijuhtidelt, haridusosakondade juhatajatelt, kasvatusteadlastelt, üliõpilastelt, õpilastelt, lapsevanematelt jt. Ajal, kui räägitakse kahest Eestist ja rahva kaugenemisest võimust ning püütakse asja parandada ühiskondliku leppega, annavad mainitud arvud julgust mõelda, et mõistlik dialoog "võimu ja rahva" vahel on siiski võimalik ja kodanikuühiskond ei pea jääma ainult unistuseks.

Mida hariduslistis arutatakse?

Järgnevalt väike ülevaade Õpetajate Lehe ja Hariduse listi iseloomulikumatest teemadest, et kõrvalseisja saaks aimu, mis suunas on mõtted listis liikunud.

Põnevaimaid teemasid, mida kolme aasta jooksul on arutatud, on kahtlemata haridusstrateegia "Õpi-Eesti". Sõna võeti palju. Selgitusi andsid strateegia väljatöötajad, Eesti Haridusfoorumi liikmed. Aktiivsed esinejad olid Raivo Vilu, Olav Aarna, Krista Loogma, Jüri Ginter jt. Haridusministeeriumist kirjutas "Õpi-Eestist" Heli Aru. Riigikogu

kultuurikomisjonist osalesid Peeter Kreitzberg ja Andres Taimla, Pedagoogikaülikoolist Tiiu Kuurme, Tõnissoni Instituudist Agu Laius, Viljandi waldorfkoolist Sulev Ojap. Oma sõna ütlesid sekka emakeeleõpetajate ja teiste ainete pedagoogide ühendused.

Arutelu kulminatsiooniks kujunes kahtlemata kahe tippeksperti, Peeter Kreitzbergi ja Ülo Vooglaiu diskussioon selle üle, kuidas üldse tuleks niisuguseid strateegiaid koostada. Professorid ei olnud rahul "Õpi-Eesti" tekstiga, kuid pakkusid põhimõtteliselt erinevaid lahendusi. Ülo Vooglaiu arvates on Eesti haridussüsteemi uuendamist vaja alustada uuringutest ja teooriatest. Peeter Kreitzberg toonitas, et alustada tuleb poliitiliste erakondade ja huvirühmade mõttevahetusest – ja mitte teadusest. Strateegia pole teaduse, vaid kokkuleppe küsimus. Vastandusid süsteemteoreetiline ja poliitiline vaatenurk. Kreitzbergi–Vooglaiu mõttevahetus kujunes listi liikmeile tõeliseks haridusfilosoofia- ja täienduskoolituseks.

"Õpi-Eesti" arutelu osalejatele sai peagi selgeks, et nii Vooglaiu kui ka Kreitzbergi kriitika oli õigustatud ja arengustrateegiate koostamise põhimõtteid hakati mõistma uut moodi. Hea näide uuest käsitusest on haridusfoorumi rahva suhtumine president Arnold Rüütli algatatud ühiskondlikku leppesse. Haridusfoorum tunnustas leppe koostajate tööd erinevate huvirühmade dialoogi algatajana, kuid leppele alla ei kirjutanud, sest nägi selles neidsamu vigu, mis haridusstrateegia "Õpi-Eesti" Riigikogus läbi kukutasid. (Huvitav on see, et ühiskondliku leppe teksti koostaja Agu Laius oli olnud "Õpi-Eesti" koostamispõhimõtete aktiivsemaid kritiseerijaid, kuid ei suutnud samu asju vältida enda juures.)

Õpetaja kui teenindaja

Teine põhjalik arutelu on olnud kooli kui teenindusorganisatsiooni teemal. Siingi oli listi liikmeil kuus–seitse eri arusaamist kooli ülesannetest ühiskonnas. Ühe äärmusena väideti, et õpetaja peaks olema õpilase ja tema vanemate teenindaja. Kui lapsevanemad annavad juhtnööre oma lapse hoidjale, miks ei võiks nad juhendada siis ka algkooli ja põhikooli õpetajaid? Umbes nii on asjad korraldatud Uus–Meremaa haridussüsteemis, kus kooli eelarve antakse hoolekogu kätte ja hoolekogu palkab endale koolijuhi ja õpetajad, rääkides suurel määral kaasa ka kooli õppekava koostamisel.

Teine äärmuslik seisukoht oli, et kool on "tarkuse tempel", mis tuleb tänapäeva ühiskonna negatiivsetest mõjudest isoleerida. Õpetaja on selles mudelis midagi auväärse preestri sarnast. Teenindavat õpetajat nimetasid selle suuna pooldajad lakeiks ja teenindavat kooli hariduslikuks saapavabrikuks.

Kummagi seisukoha esindajad väitluse käigus oma põhimõtetest ei loobunud. Lõpuks kaldus listi liikmete enamiku arvamus selles suunas, et kool peaks olema teenindusorganisatsioon, mis arvestab lapsevanemate (kooli hoolekogu) soovidega, kuid õpetaja valib oma klassitoas siiski sellise pedagoogilise rolli, mis "töötab": mõne õpilase puhul on mõnikord vaja olla ka autoritaarne, mõne puhul "tarkuse preester". Parim variant on muidugi see, kui õpetaja on nagu treener, kes aitab õpilasel oma eesmärged saavutada.

Tüdrukute õppekava

Õppekavast on juttu olnud peaaegu kogu aeg. Siingi on vaatepunktid vastandlikud. Osa listi liikmeid on pidanud vajalikuks üksikasjadeni täpsustatud ja kogu riigile ühtset õppekava. Asja on kujutatud ette nii, et kõigis Eesti koolides õpitakse ühel ja samal nädalal üht ja sama teemat. Nii on õpetajal selge pilt, mida ta peab klassis tegema, ja õpilastel lihtne ühest koolist teise üle minna. See mudel mingil määral praegu toimibki. Näiteks alternatiivsed waldorfkoolid peavad töötama tavalise, mitte alternatiivse riikliku õppekava alusel.

Teine osa listi liikmeid süüdistab poiste koolist väljalangemises õppekava ja sellest õppekavast tuletatud riiklike eksameid. Praegune riiklik õppekava ja riigieksamite testid olevat naisõpetajate koostatud ja soosivat varjamatult tüdrukuid – mille muuga selgitada poiste kehvemaid hindeid nii riigieksamil kui ka kooli kõigis astmetes. Selle suuna esindajad nõuavad, et õpetaja saaks lähtuda eelkõige sellest, milleks tema õpilased on võimelised ja mida nad oma arenguks vajavad.

Hinneteta kool

Õppekava ja eksamitega on otseselt seotud õpilaste hindamise teema. Osa listi liikmeid nõuab hinneteta kooli: kuni põhikooli lõpuni pole vaja panna ainehindeid. Põhjenduseks tuuakse, et hinne on eelkõige piits õpetaja käes ning surve ei suurenda õpilaste huvi õppimise vastu. Kuna kõige lihtsam on hinnata faktide tundmist, viib numbriline hindamine kohe faktikesksele õppele ja seosed jäävad tagaplaanile. Numbriliste hinnete asemele pakutakse arenguveestlusi.

Paljud listi liikmed peavad täiesti valeks, et riigieksamite tulemuste alusel koostatakse koolide pingeridasid. Ainehinded ei näitavat mingilgi määral seda, kui palju on õpetajad õpilastega vaeva näinud, sest õpilased on ande poolest väga erinevad. Listis on korduvalt nõutud riigieksamite kaotamist ja riikliku eksamikeskuse sulgemist.

Teised soovivad traditsioone mitte lõhkuda ja revolutsioonidega oodata. Aga ainehinne on ju ometi traditsioon. Eestlane olevat mitusada aastat piitsa saanud ja hinne kui piits käivat eesti koolikultuuri juurde. Hindamine käivat ka karmi turumajandusliku konkurentsi juurde, sest pärast kooli hakkavat elu noori palju rangemalt hindama. Hinnete pooldajad leiavad, et riigieksamite põhjal saab ka suhteliselt objektiivse ülevaate koolides toimuvast. Sellist ülevaadet on kindlasti vaja.

Religiooniõpetus

Religiooniõpetuse teema on kasvanud alati üldisemaks filosoofiliseks aruteluks. On küsitud, kas inimene peaks piirduma ainult teadusliku tunnetusega või tasuks tugineda ka teistele tunnetusviisidele: kunstile, filosoofiale, religioonile. Listis on nõutud, et kirik hoitaks rangelt koolist lahus, teisalt on aga nõutud ka teaduse lahutamist koolist. Peamiseks põhjenduseks

tuuakse, et praegu õpetatakse lapsi juba algklassides nagu tulevasi teadlasi, see aga vaesestab laste maailmapilti ja pidurdab nende arengut.

Palju tähelepanu on osutatud ka laste koolist väljalangemise probleemile ning toonitatud sellega seoses koolieelse ettevalmistuse parandamise vajalikkust. Koolieelsest ettevalmistusest lrimaal on andnud listile põhjaliku ülevaate Dublini ülikooli kasvatusteaduste õppejõud Merike Darmody. On arutatud ka ühiskonna-, meedia- ja kunstiõpetuse kohta kooli õppekavas. Korduvalt on olnud arutuse all õpetajate organisatsioonide ülesanded Eesti hariduspoliitikas ja kodanikuühiskonna kujundamisel.

Haridusministeerium

Haridusministeeriumiga kujunes välja eriti viljakas dialoog listi algusajal, kui ministeeriumis koordineeris koostööd Kai Võlli. Ta võttis oma ülesandeks informeerida kolleege sellest, mis teemad on listis päevakorras. Kui ta ise ei osanud tõstatatud probleemi kommenteerida, saatis ta küsimuse asjaomasesse osakonda ja edastas sealt saadud vastuse listi. Ta saatis listi ka väljavõtteid seadustest, määrustest ja otsustest, kui need vaidlustesse selgust töid. Koordineerimistöö venitas ta tööpäevad tihti hilise õhtuni. Üldse on listis kaasa löönud üle kümne ministeeriumi töötaja, teiste hulgas kantsler.

Märkida tuleb ka Tõnis Lukast, kes oli tol ajal haridusminister. Ta pidas ministeeriumi tihedat suhtlemist avalikkusega väga vajalikuks ja innustas ka oma meeskonda listile kommentaare saatma. Lukas pani üldse suurt rõhku suhtekorraldusele, suurendades näiteks tunduvalt ka ministeeriumi suhtekorraldusosakonda.

Usun, et listiga suhtlemine aitas ministeeriumil n-ö rahvale lähemale pääseda. List oli siis ja on praeguseni nagu klubi, kus osalejad pöörduvad üksteise poole eesnimedega. Ametitiitleid kasutatakse ainult siis, kui vestlus teravama tooni võtab. Üldiselt on aga listis professor ja murdealine koolitüdruk võrdväärsed vestluspartnerid.

Pärast ministeeriumi Tartusse kolimist jäi dialoog napimaks. Kai Võlli lahkus ministeeriumist, Kalmar Kurs läks üle teise osakonda, Tõnis Lukas siirdus Riigikogusse. Tegelikult pole me üleminekutega kaasnenud mõõnaperioodist tänini üle saanud. Listis on vilksatanud väljend "vaikiv ajastu". Ei süüdistaks selles ministeeriumi, sest muudatused on olnud kiired ja neid on olnud palju. Ilmselt on vaja aega, et ministeeriumi uute inimeste ja listi vanade olijate vahel jälle ladius infovahetus toimima hakkaks. Kasu oleks sellest mõlemale poolele.

Listil on olnud seega väga intensiivseid tööperioode. Paraku küsivad mõnevõrra kärsitumad inimesed aeg-ajalt ikkagi: "Mis sellest kõigest kasu on?!" Kasu all mõeldakse tavaliselt kahte asja. Esiteks tahetakse teada, kas Eesti haridussüsteem on hakanud tänu hariduslistile tõhusamalt toimima. Teiseks uuritakse, kas listi liikmed on jõudnud mingis küsimuses ühisele platvormile. Lihtsustatult öeldes: kas "valesti" mõtlevad inimesed on hakanud "õigesti" mõtlema?

Listi tõhusus

Algusest peale on olnud neid, kes on soovinud tõhusamat listi. Esimesel aastal oli korduvalt juttu hariduslisti kõrvale uue, võitlevama listi asutamisest. Selle pooldajad leidsid, et tõeliselt hea listi mõjul hakkab Eesti hariduses kohe ja kiiresti midagi paremaks muutuma. Mõned kutsusid aktiivseimaid liikmeid enda juurde kokku ja arutasid nendega silmast silma (mitte virtuaalselt), kuidas peaks "mõjuv list" töötama. Aja jooksul kasvaski meie listist välja uusi, väiksemaid liste, kuid need ei omandanud väga suurt mõjujõudu.

Pärast pikki ja põhjalikke arutelusid listi mõjuvuse teemal jõudsime seisukohale, et meie peamine ülesanne on inimeste harjutamine uute ideedega ja nende selgemaks vaidlemine. Selles mõttes sarnaneb list haridusklubiga, mingil määral ka täiendusõppega, mitte aga Eesti haridusreformi staabiga, nagu soovis osa listlasi.

Mulle kui hariduslisti moderaatorile meeldib võrdlus haridusklubi ja täienduskoolitusega. Kui arvestada, et saadetud on ligikaudu 15 000 kirja ja iga kirja kirjutamine on võtnud umbes 15 minutit, siis tuleks kolme aasta kohta kokku 3750 tundi virtuaalset täiendusõpet. Seejuures pole tegemist akadeemiliste loengutega, vaid eluliste probleemide eriti elava analüüsiga. Üks Lõuna-Eesti koolijuht kirjutas mulle, et nii põnevat koolitust nagu Õpetajate Lehe ja Hariduse listist ei saa mujalt isegi miljoni krooni eest.

Küsitlesin hiljuti sel teemal riigikogulastest listi-liikmeid. Valdav osa neist on hariduslisti pidevalt jälginud. Nad on endale olulisi kirju välja printinud ja eraldi kataloogi salvestanud, et kasutada neid näiteks arutelude piltliku lähtematerjalina. Nad on viidanud oma ajaleheartiklites listile. Andres Taimla on saatnud Õpetajate Lehele mõeldud artikli põhiteesid kõigepealt listi ja teinud vastukajade põhjal artiklis täpsustusi ja parandusi ning muutnud rõhuasetust. Mingi mõju on seega listil siiski olemas. Kui ligikaudu 750 inimest püsib listis mitu aastat, siis näitab seegi juba midagi. Hariduskantsler Rein Ratas on öelnud, et tegemist on arvamusbarmetriga. Missugune on baromeetrinäidu mõju meie käitumisele?

Ülo Vooglaid kirjutas 2003. aastal ankeedivastuses: "Eestis hakkab kujunema tänu meie listiaruteludele teatav kultuur mõtlemiseks hariduse kui probleemi üle. Need arutelud loovad ka haritud inimeseks ja taas kord haritud rahvaks kujunemise eeldusi. Valmistugem haridusreformiks!"

Tähelepanu liigub isikult probleemile

Teine küsimus oli, kas list on pannud kedagi "õigesti" mõtlema, kas on jõutud mingi ühise platvormini? Vastus oli ette teada, kuid küsisin riigikogulastelt siiski, kas nad on listi jälgides oma hoiakuid põhimõtteliselt muutnud või mingis asjas ümber mõelnud. Kõik eitasid seda ja see on paistnud välja ka arutelude käigust. Piltlikult öeldes, kes pooldas reformpedagoogikat kolm aastat tagasi, pooldavad seda ka praegu. Tsentraliseerijatega neil ühist platvormi tekkinud ei ole ja ilmselt ei tekigi. Seda, et põhimõtted pole muutunud, kinnitasid ka ankeedile vastanud õpetajad ja koolijuhid. Arvan, et demokraatliku ühiskonna mõte polegi ühine platvorm, vaid pidevalt jätkuv dialoog eri huvirühmade vahel.

Samal ajal on mõningaid väiksemaid hoiakumuutusi listi liikmete juures siiski märgata: lisandunud on sallivust.

Näiteks protesteeris algul osa liikmeid selle vastu, et professor Vooglaid ja murdeeline "halva lastetoaga" Pärnu koolitüdruk Kristi on ühes ja samas listis. Nõuti, et eksperdid oleksid eraldi. Säärane list sai ka asutatud, kuid see ei hakanud tööle. Eksperdid tundsid üksteise seisukohti niigi. Nüüd, 2003. aastal, võetakse õpilaste osalemist "professorite listis" täiesti loomulikuna. Küsimusi tõstatava liikme kõrge või madal positsioon ei tule enam arvesse, keskendutakse probleemile.

Kaks korda on arutatud kooli religiooniõpetust. Listi alguspäevil ilmutati religiooniõpetuse pooldajate vastu suurt antipaatiat. Neile meenutati inkviitsiooni ja muid ristiusu ajaloolisi sündmusi. Kui sama teema tuli uuesti päevakorda kaks aastat hiljem, keskenduti sellele, mis mõttes võiks religiooniõpetus õpilase vaimsele arengule kasuks olla.

Listi alguspäevil saatis üks haridusministeeriumi töötaja kirja, mis kandis kurja pealkirja "Mis listis toimub?". See töötas sõnasõda, mis ei jäänud ka tulemata. Asi vaibus alles siis, kui olin temaga ministeeriumi puhvetis kaks kannu õlut ära joonud ning listi ja ajalehe põhimõttelised erinevused läbi arutanud. Pärast seda läks ministeeriumiga kõik juba rahulikumalt.

Algul oli osa liikmete hulgas tunda ka Riigikogu vastu teatavat "klassiviha". Kui Andres Taimla oli kirjutanud listile oma esimesed kirjad, vastati talle ägeda rünnakuga. Teda süüdistati koolielu halvas tundmises, demagoogias ja sajas muus patus. Aga juba poole aasta jooksul muutus suhtumine kardinaalselt. Ühes lühiankeedis vastasid paljud õpetajad, et nad osalevad just Taimlalt tuleva kiire ja aruka info pärast. Kui Taimla korraldas 2003. aasta kevadel listiperele Järvamaa koolieluga tutvumise õppepäeva, sõitis Eesti eri paikadest Paidesse kokku üle kahekümne liikme. Ilmekas näide vastastikusest koostööst?

Seega on list inimeste hoiakuid muutnud küll. Kui algul tehti ettepanekuid selle kohta, keda tuleks "lahti lasta" või "kinni panna", siis nüüd keskendutakse probleemidele.

Muidugi võib väita, et kogu Eesti ühiskond on sallivamaks muutunud. Seda kindlasti. Kuid listis võib täheldada seda, et mõni alles hiljuti liitunu on algul üsna sallimatu ja võtab Riigikogu ja ministeeriumi nimel karedalt sõna ning nimetab olemasolevat olukorda kaoseks jms. Listi staažikamatele liikmetele on see läbitud etapp.

Millest suurem sallivus on tulnud? Pikkade ja põhjalike ühisarutelude põhjal on aru saadud, et probleemid on suured ja kompleksed ning midagi kiiresti paremaks muuta ei suuda parimgi ministeerium, rääkimata diskussionilistist. Selle arusaamise põhjal on toimunud teatav "võimu ja vaimu" lähenemine (mis ei tähenda, et aeg-ajalt vastastikku ei nagistata).

Samal ajal on trükiajakirjandus keskendunud endiselt võimu ebakohtade otsimisele. Ilmselt on seegi vajalik, sest vaba ajakirjandus peab olema ühiskonna valvekoer, temale on ainus tõeline info negatiivne info. Samal ajal võiks Õpetajate Lehe ja ajakirja Haridus listi nimetada pigem ühiskonna sillaehitajaks. Mulle tundub, et sedagi on vaja.

Hariduslist on olnud paljudele kodanikujuulguse harjutamise koht. Üks õpetaja rääkis meie Tartu kokkutulekul, et kui ta tahtis oma esimest kirja saata, pidi ta selleks kaks nädalat julgust koguma (seejuures pidi tema perekond käima kogu aeg kikivarvul). Alles pärast neljandat kirja hakkas listile kirjutamine talle tavalisena tunduma. Nii mõnigi uustulnukas saadab oma esimesed kirjad tänini algul minule kui moderaatorile lugeda ja alles hiljem hakkab listiga otse suhtlema.

Aktiivne osalemine

Inimestele tundub, et hariduslistile kirjutajad kulutavad selleks väga palju aega. Kui listist juttu tuleb, hüüatab alati keegi: "Kust nad selle aja võtavad?! Kas nad tööd ei teegi!" Kolme aastaga on meile saadetud 15 000 kirja. Kui iga listikirja kirjutamine võtaks keskmiselt 15 minutit, oleks sellele kulutatud üle 3750 tunni. Kui kirjutada iga päev 10 tundi, siis kuluks kirjutamisele üle aasta. Tõepoolest, kust nad selle aja võtavad?!

Lähemal vaatlusel selgub siiski, et midagi astronoomilist 3750 tunnis pole. Kaks kõige aktiivsemat kirjutajat on saatnud kolme aastaga listi üle 800 kirja, see on mõlema kohta ligikaudu 25 kirja kuus ehk 15 minutit päevas. Pole ju mingi ime? Nn keskmine kirjutaja on saatnud ainult ühe või kaks kirja kuus. Teisest küljest, ega 3750 tundi kokku nüüd vähe ka ole. See on ikkagi päris tõhus panus Eesti kodanikuühiskonna arengusse.

Mihkel Mutt on öelnud, et list on nagu ajaleht – vähesed kirjutavad, paljud loevad. Päris nii see vist ei ole. Hariduslistis on tõesti kaks inimest kirjutanud väga palju – kolme ja poole aastaga mõlemad üle 800 kirja. Kuid 25 inimest on kirjutanud sama ajaga üle 100 kirja. Üldse on pooled liikmetest listile midagi ka kirjutanud. Missugune ajaleht saaks aga uhkustada, et pooled tema lugejatest on ajalehes midagi avaldanud? Isegi koolilehed vist mitte?

Statistikat

Riigikoguga kokku puutunud inimesed on 2003. aasta 1. novembri seisuga hariduslistile kirjutanud kokku 519 kirja. Kõige rohkem on kirjutanud Andres Taimla (440 kirja), Peeter Kreitzberg, Olav Aarna, Helmer Jõgi, Tõnis Lukas, Mihhail Stalnuhhin, Mart Meri, Andra Veidemann ja Jaanus Betlem. Ülo Vooglaid on saatnud 614 kirja, kuid 99% neist enne Riigikogusse minekut.

Haridus- ja teadusministeeriumis töötanud või praegu töötavad inimesed on saatnud kolme ja poole aasta jooksul listi 303 kirja, kommentaari ja selgitust. Kõige rohkem on kirjutanud Kai Võlli (97) ja Kalmar Kurs (96), aktiivselt on kaasa löönud ka Olav Kruus, Heli Aru, Kai Kukk, Liina-Jaanika Seisler ja Marja Kuusk.

Tegin väikese analüüsi meiliaadresside kaupa. Järelduste tegemisega peab siin olema väga ettevaatlik. Aadressiosa edu.ee viitab õppeasutusele, kuid ei näita listis osalevate õpetajate arvu, sest paljud neist ei saada oma listikirju kooli meiliaadressilt. Selle aadressi põhjal näeme pigem seda, kui palju kirju on teele saadetud õppehoonetest. Aadressiosad ut.ee ja

tpu.ee näitavad aga põhiliselt õppejõudude osalemist, sest listis osalevatel üliõpilastel on väga tihti teistsugused e-aadressid. Jne. Kuid vaadake huvi pärast siiski, mitu kirja missuguselt aadressilt tulnud on.

2003. aasta 1. novembri seisuga on tulnud aadressilt edu.ee hariduslisti 2146 kirja, mis peaksid olema õppehoonetest tulnud kirjad. Aadressidelt ut.ee on tulnud 749, tpu.ee 741 ja ttu.ee 42 kirja. Siin on tegemist põhiliselt Tallinna Pedagoogikaülikooli, Tartu Ülikooli ja Tallinna Tehnikaülikooli õppejõudude kirjadega. Tiigrihüppe aadressilt on saadetud 432, aadressilt mv.ee 292 (maavalitsused), aadressilt ngonet.ee 277 (mittetulundusühingud), escu.ee 27 (õpilasmavalitsused) ja eyl.ee 3 kirja (üliõpilasmavalitsused). Aadressidelt hot.ee, mail.ee ja hotmail.com on listi saadetud 5198 kirja. Võib oletada, et suur osa viimati nimetatutest on tulnud kodudest, Interneti-kohvikutest ja mujalt. Kuigi – ka kooli aadressiga kirju saab kodust teele saata. Seega ei tohi siin toodud arvude põhjal kaugeleulatuvaid üldistusi teha.